

DENETİM ÜCRETİ İLE DENETİM KOMİTESİNİN KARAKTERİSTİKLERİ ARASINDAKİ İLİŞKİ: BORSA İSTANBUL ÖRNEĞİ

Serkan TERZİ¹
İlker KIYMETLİ ŞEN²

Öz

Bu çalışmada Borsa İstanbul'da işlem gören şirketlerin açıkladığı denetim ücreti ile denetim komitesinin karakteristikleri arasındaki ilişki incelenmiştir. Çalışmada denetim komitesinin karakteristikleri olarak toplam üye sayısı, kadın üye sayısı, bağımsız üye sayısı, üyelerin uzmanlıkları, eğitim düzeyleri ve yapılan toplantı sayısı kullanılmıştır. Bu amaçla Borsa İstanbul'da 2020 ve 2021 yıllarında işlem gören 205 şirket analize dahil edilmiştir. Çalışmada çoklu doğrusal regresyon analizi kullanılmıştır. Yapılan çalışmada denetim ücreti ile denetim komitesinde iktisadi ve idari bilimler alanında eğitim gören kadın üyeler arasında anlamlı ve pozitif ilişki tespit edilmiştir. Bunun yanında diğer hipotezler reddedilmiştir. Ayrıca şirketin büyüklüğü ve bağımsız denetçi ile denetim ücreti arasında anlamlı ve pozitif ilişki tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler : Denetim Ücreti, Denetim Komitesi, Borsa İstanbul.

JEL Sınıflandırması : M41

¹ Doç. Dr., Çankırı Karatekin Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İşletme Bölümü, serkanterzi@karatekin.edu.tr, ORCID: 0000-0003-0151-8082.

² Prof. Dr., İstanbul Ticaret Üniversitesi, İşletme Fakültesi, Muhasebe ve Denetim Bölümü, ilksen@ticaret.edu.tr, ORCID: 0000-0001-6175-3397.

Atıf/Citation (APA 6):

Terzi, S., & Kıymetli-Şen, İ. (2023). Denetim ücreti ile denetim komitesinin karakteristikleri arasındaki ilişki: Borsa İstanbul örneği. *Ömer Halisdemir Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 16(2), 309–321. <http://doi.org/10.25287/ohuiibf.1152369>.

THE RELATIONSHIP BETWEEN AUDIT FEES AND AUDIT COMMITTEE CHARACTERISTICS: EVIDENCE FROM BORSA İSTANBUL

Abstract

This study examines the relationship between the audit fee announced by the companies traded in Borsa Istanbul and the audit committee characteristics. In the study, the audit committee characteristics were used as the total number of members, the number of female members, the number of independent members, the expertise of the members, their education level and the number of meetings. For this purpose, 205 companies traded in Borsa Istanbul in 2020 and 2021 were included in the analysis. Multiple linear regression analysis was used in the study. In the study, a significant and positive relationship was determined between the audit fee and the female members of the audit committee who were educated in the field of economics and administrative sciences. However, other hypotheses were rejected. In addition, a significant and positive relationship was determined between the company size, the independent auditor, and the audit fee.

Keywords : Audit Fee, Audit Committee, Borsa Istanbul.

JEL Classification : M41

GİRİŞ

Dünyada 2000’li yıllarda ortaya çıkan muhasebe skandalları (Enron ve WorldCom gibi), denetim hizmetinin güvenilirliğinin sorgulanmasına neden olmuştur. Bu skandallar özellikle sermaye piyasaları üzerinde etkili olmuştur. Bu güvensizlik sorununun giderilmesi amacıyla düzenleyici kuruluşlar tarafından bazı yasal düzenlemeler yapılmıştır. Bunlar içinde Sarbanes Oxley yasası en bilinenlerindendir. Yapılan bu düzenlemeler yardımıyla şirketlerin kurumsal yönetim uygulamalarının iyileştirilmesi de amaç edinilmiştir. Bunlar içinde şirket yöneticilerinin hesap verebilirliği ve sorumluluklarının artırılması, kadınların liderlik rollerinin iyileştirilmesi veya temsillerinin artırılması da yer almıştır (Gull ve ark., 2021: 486; Huang ve ark., 2014: 528). Dünyada kurumsal yönetim uygulamaları kapsamında yapılan düzenlemelere uyumlu olarak Türkiye’de de bazı yasal düzenlemeler yapılmıştır.

Denetim komiteleri 1970’li yıllardan itibaren Amerika ve İngiltere başta olmak üzere dünyada ilgi görmekte iken, Türkiye’de 2011 yılında Sermaye Piyasaları Kurulu tarafından yapılan düzenleme ile yasal olarak uygulamaya konulmuştur. Bu düzenleme ile Türkiye’de borsada işlem gören şirketlerin denetim komitesi oluşturması zorunlu hale getirilmiş ve komitenin en az 2 üyeden oluşması ve yılda en az 4 toplantı yapması yasal şarta bağlanmıştır (Özer & Merter, 2019: 51).

Kurumsal yönetim uygulamalarında yönetim kurulu, denetim komitesi gibi alt kurullar, şirket hissedarları adına önemli roller üstlenmektedir. Vekâlet teorisi açısından kurumsal yönetim uygulamaları, şirketlerin hissedarının çıkarlarını koruması ve bu amaçla da yönetimin faaliyetlerinin bağımsız gözetimini ve hesap verebilirliğini sağlamaktadır (Aldamen ve ark. 2018: 61).

Kurumsal yönetim uygulamaları içinde denetim komitesinin yeri önemlidir. Denetim komitelerinin kurumsal yönetim uygulamalarındaki rolü, denetim hizmeti ile şirket yönetimi arasındaki köprünün kurulması ve denetim faaliyetlerinin etkili ve kaliteli yürütülmesi açısından önem arz etmektedir (Abbott ve ark. 2003: 17–18).

Denetim komitesi, finansal raporlama sürecini denetlemekten ve bağımsız denetçi seçiminden sorumludur. Bunların yanında denetim komitesi, denetçilerin bağımsızlığının korunmasında, kontrol mekanizmalarının etkinliğinin sağlanmasında ve risk yönetimi sürecinde önemli rollere ve sorumluluklara sahiptir (Alkebsee ve ark. 2021: 73).

Şirketlerin finansal tablolarının denetlenmesi için bağımsız denetçi seçiminde önemli olan bir unsur da denetim hizmetinin fiyatlandırılmasıdır. Diğer bir ifadeyle denetim ücretinin belirlenmesidir. Denetim ücreti, denetim hizmetini yürüten denetçilere belirli standartlara göre yapılan ekonomik ödemedir. Denetim ücreti; toplam denetim maliyetini, risk ve kar talebini içermektedir (Liu, 2017: 52).

Literatürde çeşitli ülkelerde denetim ücreti ile denetim komitesi arasındaki ilişkinin tespiti için yönelik bazı ampirik çalışmalar (örneğin Collier & Gregory, 1996; Carcello ve ark., 2002; Abbott ve ark., 2003; Goodwin-Stewart & Kent, 2006; Loukil, 2014) yapılmış olmasına rağmen Türkiye’de denetim ücretlerinin 31 Aralık 2021 tarihi itibarıyla açıklanmaya başlaması nedeniyle bu konuyla ilgili ampirik çalışma yapılmamıştır. Türkiye’de denetim komitesi ile ilgili yapılan çalışmalar genellikle, kar yönetimi, iç denetim etkinliği ve finansal raporlama ile ilgili çeşitli konuları (zamanlılık, ihtiyatlılık vb.) kapsamıştır (Özer & Merter, 2019: 52).

Bu çalışmada, denetim komitesinin karakteristikleri ile denetçi ve şirket yönetimi arasındaki bağın ekonomik yönünü oluşturan denetim ücreti arasındaki ilişkinin incelenmesi amaçlanmaktadır. Bu amaçla, Türkiye’de Borsa İstanbul’da işlem gören ve denetçi raporlarını kamuoyuna açıklayan şirketler üzerinde araştırma gerçekleştirilmiştir.

I. LİTERATÜR ARAŞTIRMASI VE HİPOTEZ GELİŞTİRME

Literatürde denetim komitesi ile denetim ücreti arasındaki ilişkinin tespitine yönelik Amerika ve Avrupa başta olmak üzere bazı çalışmalar bulunmaktadır.

Carcello ve ark. (2002)’nın yaptıkları çalışmada denetim komitesi karakteristiklerinin (bağımsızlık, toplantı sayısı, uzmanlık) denetim ücreti ile ilişkisi incelenmiştir. Çalışmada regresyon analizi kullanılmış olup, komitenin karakteristikleri ile denetim ücreti arasında pozitif ilişki tespit edilmiştir.

Abbott ve ark. (2003)’nın çalışmalarında denetim komitesi karakteristiklerinin (bağımsızlık, toplantı sayısı, finansal uzmanlık) denetim ücreti ile ilişkisi incelenmiştir. Çalışmada regresyon analizi kullanılmıştır. Çalışmanın neticesinde yıl içerisindeki toplantı sayısı, bağımsızlık ve finansal alanda tecrübeli üyeler ile denetim ücreti arasında pozitif ilişki tespit edilmiştir. Buna karşın yılda en az 4 kez toplantı yapma sıklığı ile denetim ücreti arasında ilişki tespit edilmemiştir.

Goodwin-Stewart ve Kent (2006)’in çalışmalarında denetim komitesi karakteristiklerinin (bağımsızlık, toplantı sayısı, komitenin varlığı (ayrı bir komite olarak şirket bünyesinde kurulup kurulmadığı), finansal uzmanlık) denetim ücreti ile ilişkisi incelenmiştir. Çalışmada regresyon analizi kullanılmıştır. Yapılan analiz sonucunda denetim komitesinin karakteristikleri ile denetim ücreti arasında pozitif ilişki tespit edilmiştir.

Vafeas ve Waagelein (2007) yaptıkları çalışmada denetim komitesi karakteristiklerinin (bağımsızlık, toplantı sayısı, tecrübe, üye sayısı) denetim ücreti ile ilişkisini incelemişlerdir. Çalışmada regresyon analizi kullanılmış olup 2001-2002 yıllarına ilişkin değişkenler toplu analiz edildiğinde komitenin üye sayısı ve üyelerin tecrübesi ile denetim ücreti arasında pozitif ilişki, komite üyeleri içerisinde şirket içi üye olması ile negatif ilişki tespit edilmiştir. Buna karşın toplantı sıklığı ile denetim ücreti arasında anlamlı ilişki tespit edilmemiştir. Ayrıca 2002 yılı için komitenin hiçbir karakteristiği ile denetim ücreti arasında anlamlı ilişki tespit edilmezken, 2001 yılı için tecrübe ve üye sayısı ile denetim ücreti arasında anlamlı ilişki tespit edilmiştir.

Loukil (2014) yaptığı çalışmada denetim komitesi karakteristiklerinin (denetim komitesinin varlığı, bağımsızlık ve toplantı sıklığı) denetim ücreti ile ilişkisini incelemiştir. Çalışmada regresyon analizi kullanılmıştır. Yapılan çalışmada denetim komitesi karakteristiklerinin denetim ücreti ile pozitif bağlantısı tespit edilmiştir.

Rani (2018) çalışmasında denetim komitesi karakteristiklerinin (komite üye sayısı, bağımsızlık, finansal uzmanlık, toplantı sıklığı, komitenin varlığı) denetim ücreti ile ilişkisini incelemiştir. Çalışmada regresyon analizi kullanılmış olup denetim komitesinin üye sayısı, toplantı sıklığı ile denetim ücreti arasında pozitif ilişki tespit edilirken, uzmanlık ile denetim ücreti arasında negatif ilişki tespit edilmiştir. Bunun yanında bağımsızlık ile denetim ücreti arasında anlamlı ilişki tespit edilmemiştir.

Drogalas ve ark. (2021) tarafından yapılan çalışmada denetim komitesi karakteristiklerinin (komite üye sayısı, bağımsızlık, finansal uzmanlık, tecrübe, toplantı sıklığı, kadın üye sayısı) denetim ücreti ile ilişkisi incelenmiştir. Çalışmada regresyon analizi kullanılmıştır. Yapılan çalışmada denetim komitesi üye sayısı, toplantı sıklığı ve tecrübe ile denetim ücreti arasında pozitif ilişki tespit edilirken bağımsızlık, finansal uzmanlık ve kadın üye sayısı ile denetim ücreti arasında istatistiksel olarak anlamlı ilişki tespit edilmemiştir.

Collier ve Gregory (1996), Xin ve Ping-Xin (2006), Loukil (2014), Qasim ve ark. (2019), Ali ve ark. (2018) ve Rani (2018) tarafından yapılan çalışmalarda denetim komitesinin etkinliği ile denetim ücreti arasındaki ilişki incelenmiştir. Collier ve Gregory (1996), Loukil (2014) çalışmalarında denetim komitesinin varlığı ile denetim ücreti arasında pozitif ilişki tespit etmişlerdir. Buna karşın Xin ve Ping-Xin (2006) yaptıkları çalışmada denetim komitesinin varlığı ile denetim ücreti arasında anlamlı ilişki tespit edememişlerdir. Qasim ve ark. (2019) yaptıkları çalışmada komitenin toplantı sıklığı ve finansal uzmanlık ile denetim ücreti arasında pozitif ilişki tespit ederken, komitenin üye sayısı ile denetim ücreti arasında anlamlı ilişki tespit edememişlerdir. Ali ve ark. (2018) ve Rani (2018) tarafından yapılan çalışmalarda denetim komitesinin etkinliği ile denetim ücreti arasında pozitif ilişki tespit edilmiştir.

Bu çalışmada literatürde yapılan çalışmalarla uyumlu şekilde denetim komitesinin karakteristikleri olarak; komitenin üye sayısı, bağımsızlığı, uzmanlığı, üyelerin eğitimi ve toplantı sayısı esas alınmış ve bunlar ile denetim ücreti arasındaki ilişki incelenmiştir. Bu ilişkiye yönelik oluşturulan hipotezler ve açıklamalar aşağıda sunulmuştur.

I.I. Toplam Üye ve Kadın Üye Sayıları

Lai ve ark. (2017) tarafından yapılan çalışmada denetim komitesinin yapısı incelenmiş olup, bağımsız ve uzman komitelere sahip şirketlerin daha fazla açıklama, daha düşük kazanç yönetimi ve daha düşük denetim riskleri ile ilişkili olduğu ifade edilmektedir. Qasim ve ark. (2019) ise yaptıkları çalışmada daha fazla üye sayısına sahip komitelerin daha iyi kurumsal yönetim uygulamalarına imkan sağlayacağını ifade etmişlerdir.

Turley ve Zaman (2004) yaptıkları çalışmada daha fazla üyeye sahip bir denetim komitesinin; bağımsız denetçinin rolü, sorumlulukları ve çalışmasının daha iyi değerlendirilmesine olanak sağlayacağını ifade etmişlerdir. Amerika ve Avrupa’da denetim komitesinde üye olarak 3 ile 5 kişi bulunmaktadır (Carcello ve Neal 2000). Türkiye’de Sermaye Piyasası Kurulu’nun düzenlemelerine göre ise en az 2 üye bulundurulması gerekmektedir.

Literatürdeki çalışmalarda yer alan bu tespitlerden dolayı daha fazla üyeye sahip denetim komitelerinin daha yüksek denetim ücretleri ile ilişkili olduğu beklenmekte olduğundan aşağıdaki hipotez oluşturulmuştur.

H1. Denetim ücreti ile denetim komitesindeki üye sayısı arasında pozitif ilişki vardır.

Norveç’te faaliyet gösteren şirketlerin kurumsal yönetim kurullarının en az yüzde 40’ının kadın yöneticilere sahip olması şartı aranırken; Almanya, denetim komitelerinin yüzde 30 kadın temsiline sahip olmasını şart koşmaktadır. İspanya ve İsveç, kurullarda sırasıyla en az yüzde 40 ve yüzde 25 kadın yönetici olmasına yönelik bağlayıcı olmayan hedeflere sahiptir. İngiltere’deki üst düzey komiteler, kurumsal yönetimi iyileştirmek için kurullara daha fazla kadın yöneticinin atanması çağrısında bulunmaktadır. Amerika’da, son yirmi yılda şirket yönetim kurullarında kadın yöneticilerin atanmasında gönüllü bir artış olmuştur (Lai ve ark., 2017).

Son yıllarda, kurulların ve komitelerin kadın-erkek çeşitliliği, bu kurulların etkinliklerini belirlemede en önemli özelliklerden biri haline gelmiştir (Xin & Ping-Xin, 2006; Rani, 2018; Loukil, 2014). Nitekim psikoloji, sosyoloji ve yönetim alanlarında çalışan bilim adamları; düşünme, problem çözme, karar verme, iletişim, liderlik, risk yönetimi ve izleme stilleri açısından cinsiyetler arasında farklılıkların olduğunu tespit etmişlerdir. Bu farklılıklar ışığında, kurul ve komitelerde kadınların bulunması, özellikle denetim komitesinin etkinliğinde rol oynayabilmektedir (Alkebsee ve ark., 2021). Bununla birlikte, kadın yöneticilerin yönetim rolü üzerine yapılan çalışmaların çoğu, komite düzeyinde kadın yöneticilerin varlığının komitenin tarafsızlığını iyileştirip iyileştirmediği sorusunu gözden kaçırmıştır. Bu nedenle, kurul düzeyinden çok komite düzeyinde cinsiyet çeşitliliğine odaklanmak daha doğru olacaktır (Aldamen ve ark., 2018; Ittonen ve ark., 2010; Miglani & Ahmed, 2019; Nekhili ve ark., 2020; Sellami & Cherif, 2020).

Ittonen ve ark. (2010), Aldamen ve ark. (2018), Nekhili ve ark. (2020) tarafından yapılan çalışmalarda, denetim komitelerinin cinsiyet farklılıklarının denetim ücretleri üzerindeki etkisi incelenmiştir. Ittonen ve ark. (2010) denetim komitesindeki cinsiyet çeşitliliği ile denetim ücretleri arasında bir ilişki olup olmadığını araştırmışlardır. Kadın başkanlı firmaların daha düşük denetim ücreti ödediğini tespit etmişlerdir. Ayrıca kadın başkanların, denetçilerin risk değerlendirmesini etkileyerek denetim ücretlerini düşürdüğü için bağımsız denetçilerden daha fazla güvence alma ihtiyacını azalttığını ifade etmişlerdir. Aldamen ve ark. (2018) denetim komitesindeki kadınlar ile denetim ücretleri arasında pozitif bir ilişki tespit etmişlerdir. Çalışmada kadınların yüksek kaliteli denetimler talep etmesi nedeniyle denetim ücretlerinin arttığı ifade edilmiştir. Nekhili ve ark. (2020) denetim komitesindeki cinsiyet çeşitliliği ile denetim ücretleri arasında negatif bir ilişki bulmuşlardır. Denetim komitesinde kadın yöneticileri olan şirketlerin, tamamı erkek yöneticilere sahip firmalardan daha düşük denetim ücretleri ödediği ifade edilmiştir.

Yukarıda sayılan hususlarla denetim komitesindeki cinsiyet çeşitliliği ile denetim ücreti arasında pozitif bir ilişki beklenmekte olduğundan bu çalışmada aşağıdaki hipotez oluşturulmuştur.

H2. Denetim ücreti ile denetim komitesindeki kadın üye sayısı arasında pozitif ilişki vardır.

I.II. Bağımsızlık

Bağımsız komite üyeleri, şirket yönetimi ile kişisel ve/veya ekonomik bir bağılılığı olmayan üyeleri ifade etmektedir (Carcello & Neal, 2000; Abbott ve ark., 2003).

Bağımsız denetim komitesi üyeleri, finansal tablolarındaki yanlışlıklarla ilişkilendirilmekten kaçınmak ve itibarlarını korumak için kapsamlı denetim hizmeti talep edebilmektedir. Komite ayrıca daha sonra daha fazla ihtilaf, belirsizlik veya risk ortaya çıkaran alanlar için ilk denetim planının ötesinde ek denetim prosedürleri talep edebilmekte veya denetçinin talebini destekleyebilmektedir. Bu durum, bağımsız denetim komitesi üyelerinin daha yüksek düzeyde denetim güvencesi talep ettiğini ve yönetimle kapsam müzakereleri sırasında denetçilere potansiyel olarak daha güçlü destek sağladığını göstermektedir. Bu da daha yüksek denetim ücretlerine neden olabilmektedir (Abbott ve ark., 2003).

Bu nedenle denetim komitesinin bağımsızlığı ile denetim ücreti arasında pozitif bir ilişki beklenmekte olduğundan bu çalışmada aşağıdaki hipotez oluşturulmuştur.

H3. Denetim ücreti ile denetim komitesindeki bağımsız üye sayısı arasında pozitif ilişki vardır.

I.III. Uzmanlık

Etkili bir denetim komitesi için üyelerin yeterli düzeyde deneyime sahip olması gerekmektedir. Nitekim DeZoort (1998) yaptığı çalışmada iç kontrol deneyimine sahip denetim komitesi üyelerinin, bu deneyime sahip olmayan denetim komitesi üyelerine göre bağımsız denetçilerle daha çok benzer yargılarda bulunduğunu tespit etmiştir. Benzer şekilde DeZoort ve Salterio (2001) ise yaptıkları

çalışmada daha fazla deneyime sahip denetim komitesi üyelerinin, bağımsız denetçinin karşı karşıya olduğu riskleri anlama ve anlayış gösterme olasılığının daha yüksek olduğunu ifade etmişlerdir.

Bu nedenlerden dolayı, komitenin faaliyetleri hakkında tecrübeli denetim komitesi üyelerinin, yönetimle denetim konularını ve/veya denetim kapsamını tartışırken veya müzakere ederken bağımsız denetçilere ek destek sağladığını göstermektedir. Bu tür bir uzmanlık, denetim komitesi üyelerinin denetim konularını, riskleri ve bunların çözümü için önerilen denetim prosedürlerini daha iyi anlamalarını sağlamaktadır (Abbott ve ark., 2003).

DeZoort (1998) tarafından yapılan çalışmada denetim komitesinin bir üyesinin komitenin faaliyetleri konusunda deneyim kazanması durumunda, komite tarafından kendisine verilen görev ve sorumlulukları daha etkin bir şekilde yerine getirdiği ifade edilmektedir. Bunun yanında DeZoort ve Salterio (2001) ve DeZoort ve ark. (2003)'e göre denetim komitesi üyelerinin, komite faaliyetleri ile ilgili deneyimleri, komitenin bağımsız denetçinin çalışmalarını izleme ve şirket yönetimi ile bağımsız denetçiler arasındaki anlaşmazlıkları çözmek için arabuluculuk yapma konusunda daha fazla bilgi ve güvence kazanmasını sağlamaktadır.

Bu nedenlerden denetim komitesi üyelerinin komite faaliyetleri ile ilgili tecrübesi/deneyimi ile denetim ücreti arasında pozitif bir ilişki beklenmekte olduğundan bu çalışmada aşağıdaki hipotez oluşturulmuştur.

H4. Denetim ücreti ile denetim komitesindeki tecrübeli üye sayısı arasında pozitif ilişki vardır.

I.IV. Eğitim Yapısı

Literatürde yer alan bazı çalışmalarda (örneğin DeZoort 1998) denetim komitesi üyelerinin muhasebe, denetim ve finans gibi işletme ve iktisadi konularda deneyim ve bilgi sahibi olmasının önemli olduğu belirtilmektedir.

Avrupa'da denetim komitesinde bulundurulacak kişilerden en az birinin muhasebe ve/veya denetim konularında tecrübeli olması yasal bir zorunluluk olmuştur (Drogalas ve ark., 2021). Türkiye'de ise böyle bir yasal zorunluluk bulunmamaktadır.

Bu nedenden denetim komitesi üyelerinin iktisadi ve idari bilimler alanında eğitim görmesi ile denetim ücretleri arasında pozitif bir ilişki beklenmekte olduğundan bu çalışmada aşağıdaki hipotez oluşturulmuştur.

H5. Denetim ücreti ile denetim komitesinde iktisadi ve idari bilimler alanında eğitim görmüş üye sayısı arasında pozitif ilişki vardır.

Abbas ve ark. (2020) tarafından yapılan çalışmada denetim komitesinde yer alan finansal konularda uzman kadınlar ile denetim kalitesi arasında pozitif ilişki tespit edilmiştir.

Denetim komitesindeki cinsiyetler arasındaki farklılıklara yönelik oluşturulan hipoteze ilave olarak iktisadi ve idari bilimler alanında eğitim almış kadın denetim komitesi üyeleri ile denetim ücreti arasında da pozitif bir ilişki (Miglani & Ahmed, 2019) beklenmekte olduğundan bu çalışmada aşağıdaki hipotez oluşturulmuştur.

H6. Denetim ücreti ile denetim komitesinde iktisadi ve idari bilimler alanında eğitim görmüş kadın üye sayısı arasında pozitif ilişki vardır.

I.V. Toplantı Sıklığı

Denetim komitesinin yıl içindeki toplantı sayısı ile denetim ücreti arasında pozitif bir ilişki olduğu, diğer bir ifade ile denetim komitesi toplantı sıklığının artmasına bağlı olarak denetim ücretlerinin de arttığı söylenebilmektedir (Özer & Merter, 2019).

Abbott ve ark. (2003) yaptıkları çalışmada denetim komitelerinin yılda en az dört kez toplanan şirketlerin, denetlenmiş finansal tablolarını yeniden düzenleme olasılığının daha düşük olduğunu tespit etmişlerdir. Bunun yanında Karamanou ve Vafeas (2005), Krishnan (2005) çalışmalarında yapılan toplantı sayısının denetim komitesinin, iç kontrol sistemini izleme ve değerlendirmede aktif ve etkili olduğunu ifade etmişlerdir.

Bu nedenlerden denetim komitesinin yıl içindeki toplantı sayısı ile denetim ücreti arasında pozitif bir ilişki beklenmekte olduğundan bu çalışmada aşağıdaki hipotez oluşturulmuştur.

H7. Denetim ücreti ile denetim komitesi toplantı sayısı arasında pozitif ilişki vardır.

II. ARAŞTIRMANIN TASARIMI

II.I. Veri Toplama

Türkiye’de denetim ücretleri kamuoyuna ilk kez 31 Aralık 2021 tarihli denetçi raporları ile açıklanmıştır. Bu nedenle çalışmanın verileri, Borsa İstanbul’da 2021 ve 2020 yıllarında kesintisiz işlem gören şirketlerin bağımsız denetçi raporları, faaliyet raporları, kurumsal yönetim raporları ve web sitelerinden temin edilmiştir. Çalışmaya dahil edilen şirket sayısı ve gözlemlere ilişkin bilgiler Tablo 1’de sunulmuştur.

Tablo 1. Veri Seti

	Şirketler	Gözlem
Borsa İstanbul’da kote şirket sayısı*	363	
Eksi: Mali kuruluşlar**	(73)	
Eksi: Veri eksikliği veya verisine ulaşamayanlar	(5)	
	285	570
Eksi: Denetim ücretini raporlamayanlar***	(40)	(80)
Eksi: Denetim komitesi ile ilgili eksiklikler	(40)	(80)
	205	410

* 2020 ve 2021 yıllarında kesintisiz işlem görenler (<https://www.kap.org.tr> web adresinde yer alan “BIST Şirketleri” listesi)

** Yatırım holdingleri, yatırım ortaklıkları ve diğer

*** 2020 ve 2021 yıllarından biri veya her iki dönemi için denetim ücreti bilgisi yayınlamayan şirketler

II.II. Yöntem ve Değişkenler

Literatürle uyumlu olacak şekilde çalışmada denetim komitesinin karakteristikleri tespit edilmiştir. Buna göre çalışmaya dahil edilen değişkenler Tablo 2’de sunulmuştur.

Tablo 2. Değişkenler ve Literatür

	Simge	Açıklama	Literatür
Bağımlı değişken			
Denetim ücreti	AFEE	Denetim ücretinin doğal logaritması	
Test değişkenleri			
Komite üye sayısı	COUNT	Komitenin toplam üye sayısının doğal logaritması	Drogalas ve ark. (2021), Ittonen ve ark. (2010), Sellami ve Cherif (2020)
Cinsiyet	GEND	Komitede kadın üye olup olmaması (1: Kadın, 0: Erkek)	Aldamen vd (2018), Alkeebsee ve ark. (2021), Bhuiyan (2020), Drogalas ve ark. (2021), Ittonen ve ark. (2010), Sellami ve Cherif (2020)
Bağımsızlık	INDP	Komitede yer alan bağımsız üyelerin toplam üye içindeki oranı	Abbott ve ark. (2003), Aldamen vd (2018), Alkeebsee ve ark. (2021), Drogalas ve ark. (2021), Loukil (2014), Sellami ve Cherif (2020)
Uzmanlık	EXP	Komite üyelerinin deneyimlerinin olup olmaması (1: Var, 0: Yok)	Aldamen vd (2018), Alkeebsee ve ark. (2021), Drogalas ve ark. (2021)
Eğitim	EDU	Komitede iktisadi ve idari bilimler alanında eğitim görmüş üyelerin toplam üye içindeki oranı	Abbott ve ark. (2003), Aldamen vd (2018), Alkeebsee ve ark. (2021), Drogalas ve ark. (2021), Ittonen ve ark. (2010)
Eğitim-Cinsiyet	EDUG	Komitede iktisadi ve idari bilimler alanında eğitim görmüş kadın üyelerin toplam üye içindeki oranı	Bhuiyan (2020), Ittonen ve ark. (2010), Sellami ve Cherif (2020)
Toplantı sayısı	MEET	Yıl içinde yapılan toplantı sayısının doğal logaritması	Abbott ve ark. (2003), Loukil (2014), Sellami ve Cherif (2020)
Kontrol değişkenleri			
Şirket ve likidite riski	LEV	Toplam borçların toplam aktife oranı	Aldamen vd (2018), Bhuiyan (2020), Drogalas ve ark. (2021), Ittonen ve ark. (2010)
Aktif karlılık oranı	CSFLOW ROA	İşletme faaliyetlerinden nakit akışlarının toplam aktif içindeki payı Dönem net karının ortalama toplam aktife oranı	Aldamen vd (2018), Alkeebsee ve ark. (2021), Drogalas ve ark. (2021), Ittonen ve ark. (2010), Sellami ve Cherif (2020)
Büyüklik	LNTA	Toplam aktifin doğal logaritması	Abbott ve ark. (2003), Aldamen vd (2018), Alkeebsee ve ark. (2021), Bhuiyan (2020), Drogalas ve ark. (2021), Ittonen ve ark. (2010), Loukil (2014), Sellami ve Cherif (2020)
İş karmaşıklığı	RECINV	Ticari alacak ve stokların toplam aktife oranı	Abbott ve ark. (2003), Aldamen vd (2018), Bhuiyan (2020), Ittonen ve ark. (2010), Loukil (2014)
Denetçi türü	BIG4	1: Dört büyük denetim şirketi, 0: Diğerleri	Aldamen vd (2018), Alkeebsee ve ark. (2021), Bhuiyan (2020), Drogalas ve ark. (2021), Loukil (2014)

Çalışmada denetim ücreti ile denetim komitesinin karakteristikleri arasındaki ilişkinin testi için çoklu doğrusal regresyon analizi kullanılmıştır. Yöntemin uygulanmasından önce veri seti içinde uç değer olup olmadığı ve akabinde de değişkenler arasında çoklu bağlantı olup olmadığı belirlenmiştir. Çalışmaya dahil edilen gözlemler içinde uç değer olup olmadığı Cook's Distance (<1) değeriyle incelenmiştir. Çoklu bağlantının olup olmadığının belirlenmesinde ise VIF (<10) değerleri kullanılmıştır. Yapılan analiz neticesinde veri sitesi içinde uç değer olmadığı ve değişkenler arasında çoklu bağlantı olmadığı tespit edilmiştir.

Denetim ücreti ile denetim komitesinin karakteristikleri arasındaki ilişkinin ölçümü amacıyla oluşturulan çoklu regresyon modeli aşağıda sunulmuştur:

$$AFEE = \beta_0 + \beta_1 COUNT + \beta_2 GEND + \beta_3 INDP + \beta_4 EXP + \beta_5 EDU + \beta_6 EDUG + \beta_7 MEET + \beta_8 LEV + \beta_9 CSFLOW + \beta_{10} ROA + \beta_{11} LNTA + \beta_{12} RECINV + \beta_{13} BIG4 + \varepsilon$$

III. BULGULAR

III.I. Tanımlayıcı Bilgiler

Çalışmaya dahil edilen değişkenlere ilişkin tanımlayıcı istatistiksel bilgiler Tablo 3'te sunulmuştur. Analize dahil edilen şirketlerin toplam denetim komitesi üyeleri ile bağımsız üyelerin sayısı 2 ile 5 arasında değişim göstermiştir. Komite içindeki kadın üye sayısı 0 ile 3 arasında değişim göstermiştir. Yıl içinde yapılan toplantı sayıları ise en çok 15 kez yapıldığı yönündedir.

Tablo 3. Tanımlayıcı Bilgiler

Değişkenler	Min	Maks	Ortalama	Std. Sapma
AFEE	9,95	17,26	12,36	1,40
COUNT	0,69	1,61	0,72	0,12
GEND	0	1	,32	,47
INDP	0,00	1,00	1,00	0,07
EXP	0	1	,95	,21
EDU	0,00	1,00	0,67	0,35
EDUG	0,00	0,50	0,05	0,15
MEET	0,00	2,83	1,55	0,26
LEV	0,01	1,11	0,55	0,25
CFLOW	-0,42	0,83	0,07	0,12
ROA	-0,38	0,72	0,08	0,13
LNTA	16,81	27,65	21,12	2,01
RECINV	0,00	0,90	0,33	0,22
BIG4	0	1	,57	,50

III.II. Regresyon Bulguları

Değişkenler arasındaki ilişkinin tespiti amacıyla korelasyon analizi yapılmıştır. Korelasyon analizi Tablo 4’te sunulmuştur. Buna göre denetim ücreti ile komite üye sayısı, toplantı sıklığı arasında pozitif ve anlamlı korelasyon tespit edilmiştir. Kontrol değişkenlerinden finansal kaldıraç, şirket büyüklüğü ve dört büyük denetim şirketi ile denetim ücreti arasında pozitif ve anlamlı korelasyon tespit edilirken, aktif karlılığı ve iş karmaşıklığı arasında negatif ve anlamlı korelasyon tespit edilmiştir.

Tablo 4. Korelasyon Analizi ve VIF Değerleri

	AFEE	COUNT	INDP	MEET	EXP	GEND	EDU	EDUG	LEV	ROA	LNTA	RECINV	CFLOW	VIF
COUNT	0,098*													1,063
INDP	0,084	0,017												1,031
MEET	0,108*	0,042	0,043											1,035
EXP	0,045	-0,091	-0,015	-0,043										1,073
GEND	0,023	0,114*	0,048	0,059	0,075									1,416
EDU	0,056	-0,055	0,035	0,082	0,068	0,160**								1,105
EDUG	-0,008	0,031	0,023	0,088	0,073	0,486**	0,155**							1,373
LEV	0,241**	0,079	0,118*	0,014	-0,004	0,068	0,097	-0,053						2,200
ROA	-0,103*	-0,028	-0,011	-0,014	0,056	0,085	0,005	0,106*	-0,537**					1,888
LNTA	0,811**	0,114*	0,116*	0,091	0,083	0,019	0,080	-0,061	0,332**	-0,135**				1,481
RECINV	-0,161**	0,062	0,003	0,001	0,039	0,167**	-0,080	0,000	0,274**	0,064	-0,129**			1,417
CFLOW	0,090	0,020	0,081	-0,060	-0,135**	0,035	0,071	-0,034	0,060	0,256**	0,052	-0,128**		1,303
BIG4	0,529**	0,144**	0,081	0,069	0,067	0,072	0,173**	-0,034	0,301**	-0,144**	0,477**	-0,075	0,151**	1,422

* %1 düzeyinde anlamlı

** %5 düzeyinde anlamlı

Çalışmanın hipotezlerini test etmek amacıyla çoklu regresyon analizi yapılmış ve analiz bulguları Tablo 5’te sunulmuştur.

Tablo 5. Analiz Bulguları

Değişkenler	Beta	t	Sig.
COUNT	-0,015	-0,531	0,595
GEND	-0,014	-0,415	0,679
INDP	-0,014	-0,484	0,629
EXP	-0,024	-0,820	0,413
EDU	-0,044	-1,517	0,130
EDUG	0,056	1,715	0,087**
LEV	-0,051	-1,239	0,216
CFLOW	0,029	0,911	0,363
ROA	-0,012	-0,305	0,760
LNTA	0,736	21,760	0,000*
RECINV	-0,032	-0,966	0,334
BIG4	0,198	5,962	0,000*
Sabit	1,801	2,324	0,000*
F değeri	69,124		0,000*
R	0,833		
R kare	0,694		
Durbin-Watson	1,866		

* %1 düzeyinde anlamlı

** %10 düzeyinde anlamlı

Analiz bulgularına göre H6 hipotezi kabul edilmiştir. Diğer bir ifadeyle komite üyeleri içinde yer alan kadın üyelerin iktisadi ve idari bilimler alanında eğitim görmesi ile denetim ücreti arasında pozitif ve anlamlı ilişki tespit edilmiştir. Buna karşın diğer hipotezler reddedilmiştir.

Bulgulara göre denetim komitesindeki kadın üyelerin iktisadi ve idari bilimler alanında eğitim almış olması, denetim ücretini artırmaktadır. Bunun nedeni ise, Ittonen ve ark. (2010), Aldamen ve ark. (2018) ve Nekhili ve ark. (2020) tarafından yapılan çalışmalarda belirtildiği gibi, kadınların daha az risk almak istemesi nedeniyle denetim kapsamının genişletilmesidir. Bununla birlikte kadınların eğitim seviyelerinin iktisadi ve idari bilimler alanında olması, bu risk seviyesi konusunda daha bilinçli olmalarına neden olduğu şeklinde yorum yapılabilir. Bu bulgu, Miglani ve Ahmed (2019) tarafından yapılan çalışma ile uyumludur.

Ayrıca denetim ücreti ile kontrol değişkenlerinden şirket büyüklüğü ve dört büyük denetim şirketi arasında da pozitif ve anlamlı ilişki tespit edilmiştir. Bu bulgulara göre şirketin büyüklüğünün artması veya şirketin finansal tablolarının dört büyük denetim şirketi tarafından yapılması, denetim ücretini artırmaktadır.

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Bu çalışma, Borsa İstanbul’da 2020 ve 2021 yıllarında kesintisiz işlem göre ve verilerine ulaşılabilen şirketler üzerinde yapılmıştır. Çalışmanın amacı, denetçi raporunda yayınlanan denetim ücretleri ile denetim komitesinin karakteristikleri arasındaki ilişkinin incelenmesidir. Bu amaçla literatürde yapılan çalışmalarda yer alan değişkenler çalışmada kullanılmıştır.

Çalışmada denetim ücreti ile denetim komitesinin karakteristikleri arasındaki ilişkinin tespit edilmesinde çoklu regresyon analizi kullanılmıştır. Analiz bulgularına göre sadece denetim ücreti ile denetim komitesinde yer alan kadın üyeler içindeki iktisadi ve idari bilimler alanında eğitim görmüş olan üye sayıları arasında anlamlı ilişki tespit edilmiştir. Buna göre denetim komitesi içinde iktisadi ve idari bilimler alanında eğitim görmüş kadın üye sayısının artmasının denetim ücretini artırdığı belirlenmiştir. Bunun yanında denetim ücreti üzerinde şirketin büyüklüğü ve denetim hizmetinin dört büyük denetim şirketi tarafından verilmesinin de pozitif yönlü etkisi olduğu görülmüştür. Bu bulgular, literatürle uyumludur.

Türkiye’de denetim ücretlerinin 31 Aralık 2021 tarihinden itibaren denetçi raporlarında yayınlanmaya başlanması nedeniyle veri hacmi kısıtlı olmaktadır. Bu nedenle gelecek çalışmalarda uzun dönemli veri setlerinin kullanılmasının sonuçların daha sağlıklı bir şekilde genelleştirilmesine imkan sağlayacağı düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

Abbott, L.J., Parker, S., Peters, G.F. ve Raghunandan, K. (2003). The association between audit committee characteristics and audit fees, *Auditing: A Journal of Practice & Theory*, 22(2), 17-32. DOI: 10.2308/aud.2003.22.2.17

Aldamen, H., Hollindale, J. ve Ziegelmayer, J.L. (2018). Female audit committee members and their influence on audit fees, *Accounting and Finance*, 58, 57-89. DOI: 10.1111/acfi.12248

Ali, M.J. Singh, R.K.S. ve Al-Akra, M. (2018). The impact of audit committee effectiveness on audit fees and non-audit service fees: Evidence from Australia, *Accounting Research Journal*, 31(2), 174-191. DOI: 10.1108/ARJ-11-2015-0144

Alkebe, R.H., Tian, G.L., Usman, M., Siddique, M.A. ve Alhebry, A.A. (2021). Gender diversity in audit committees and audit fees: evidence from China, *Managerial Auditing Journal*, 36(1), 72-104. DOI: 10.1108/MAJ-06-2019-2326

- Abbas, K., Alam, A. ve Bhuiyan, B.U. (2020). Audit committees, female directors and the types of female and male financial experts: Further evidence, *Journal of Business Research*, 114, 186-197. DOI: 10.1016/j.jbusres.2020.04.013
- Bhuiyan, B.U., Rahman, A. ve Sultana, N. (2020). Female tainted directors, financial reporting quality and audit fees, *Journal of Contemporary Accounting and Economics*, 16, 1-17. DOI: 10.1016/j.jcae.2020.100189
- Carcello, J.V. ve Neal, T.L. (2000). Audit committee composition and auditor reporting, *The Accounting Review*, 75(4), 453-467.
- Carcello, J.V., Hermanson, D.R. Neal, T.L. ve Riley, R.A. (2002). Board characteristics and audit fees, *Contemporary Accounting Research*, 19(3), 365-84. DOI: 10.1506/CHWK-GMQ0-MLKE-K03V
- Collier, P. ve Gregory, A. (1996). Audit committee effectiveness and the audit fee, *The European Accounting Review*, 5(2), 177-198. DOI: 10.1080/09638189600000012
- DeZoort, F.T. (1998). An analysis of experience effects on audit committee members' oversight judgments, *Accounting, Organization and Society*, 23(1), 1-21. DOI: 10.1016/S0361-3682(97)00029-9
- DeZoort, F.T., Hermanson, D.R. ve Houston, R.W. (2003). Audit committee support for auditors: The effects of materiality justification and accounting precision, *Journal of Accounting and Public Policy*, 22, 175-199. DOI: 10.1016/S0278-4254(03)00007-3
- DeZoort, F.T. ve Salterio, S.E. (2001). The effects of corporate governance experience and financial-reporting and audit knowledge on audit committee members' judgments, *Auditing: A Journal of Practice & Theory*, 20(2), 31-47. DOI: 10.2308/aud.2001.20.2.31
- Drogalas, G., Nerantzidis, M., Mitskinis, D. ve Tampakoudis, I. (2021). The relationship between audit fees and audit committee characteristics: evidence from the Athens Stock Exchange, *International Journal of Disclosure and Governance*, 18, 24-41. DOI: 10.1057/s41310-020-00088-9
- Goodwin-Stewart, J. ve Kent, P. (2006). Relation between external audit fees, audit committee characteristics and internal audit, *Accounting and Finance*, 46, 387-404. DOI: 10.1111/j.1467-629X.2006.00174.x
- Gull, A.A., Atif, M, Issa, A., Usman, M. ve Siddique, M.A. (2021). Female CEO succession and audit fees: evidence from China, *Managerial Auditing Journal*, 36(3), 485-509. DOI: 10.1108/MAJ-09-2020-2824
- Huang, T.C., Huang, H.W. ve Lee, C.C. (2014). Corporate executive's gender and audit fees, *Managerial Auditing Journal*, 29(6), 527-547. DOI: 10.1108/MAJ-03-2013-0837
- Ittonen, K., Miettinen, J. ve Vähämaa, S. (2010). Does female representation on audit committees affect audit fees?, *Quarterly Journal of Finance and Accounting*, 49(3/4), 113-139.
- Karamanou, I. ve Vafeas, N. (2005). The association between corporate boards, audit committees, and management earnings forecasts: an empirical analysis, *Journal of Accounting Research*, 43(3), 453-486. DOI: 10.1111/j.1475-679X.2005.00177.x
- Krishnan, J. (2005). Audit committee quality and internal control: an empirical analysis, *The Accounting Review*, 80(2), 649-675.
- Lai, K.M.Y., Srinidhi, B., Gul, F.A. ve Tsui, J.S.L. (2017). Board gender diversity, auditor fees, and auditor choice, *Contemporary Accounting Research*, 34(3), 1681-1714. DOI: 10.1111/1911-3846.12313
- Liu, S. (2017). An empirical study: auditors' characteristics and audit fee, *Open Journal of Accounting*, 6, 52-70. DOI: 10.4236/ojacct.2017.62005
- Loukil, L. (2014). Audit committees and audit fees: an empirical study in large French listed companies, *Journal of Accounting – Business & Management*, 21(2), 36-53.
- Miglani, S. ve Ahmed, K. (2019). Gender diversity on audit committees and its impact on audit fees: evidence from India, *Accounting Research Journal*, 32(4), 568-586. DOI: 10.1108/ARJ-01-2018-0001
- Nekhili, M., Gull, A.A., Chtioui, T. ve Radhouane, I. (2020). Gender-diverse boards and audit fees: what difference does gender quota legislation make?, *Journal of Business Finance & Accounting*, 47, 52-99. DOI: 10.1111/jbfa.12409
- Özer, G. ve Merter, A.K. (2019). Denetim komitesi özelliklerinin firma ihtiyatlılık düzeyine etkisi: BIST'te bir uygulama, *Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 17(4), 50-71. DOI: 10.18026/cbayarsos.485075
- Qasim, A., Muqattash, R. ve Barghouthi, I S.A. (2019). Examining the relationship between audit committee effectiveness and audit fees: An empirical investigation on companies listed in the UAE financial markets, *Electronic Journal of Applied Statistical Analysis*, 12(2), 263-276. DOI: 10.1285/i20705948v12n1p263

Rani, A. (2018). Audit committee effectiveness: relationship between audit committee characteristics and audit fees and non-audit service fees, *Journal of Commerce & Accounting Research*, 7(3), 35-44.

Sellami, Y.M. ve Cherif, I. (2020). Female audit committee directorship and audit fees, *Managerial Auditing Journal*, 35(3), 398-428. DOI: 10.1108/MAJ-12-2018-2121

Turley, S. ve Zaman, M. (2004). The corporate governance effects of audit committees, *Journal of Management and Governance*, 8, 305-332. DOI: 10.1007/s10997-004-1110-5

Vafeas, N. ve Waagelein, J.F. (2007). The association between audit committees, compensation incentives, and corporate audit fees, *Review of Quantitative Finance and Accounting*, 28, 241-255. DOI: 10.1007/s11156-006-0012-9

Xin, L.B. ve Ping-Xin, W. (2006, October). *An empirical research on the effectiveness of audit committee evidence based on audit fee of Chinese listed companies*, 2006 International Conference on Management Science and Engineering, 05-07 October 2006, Lille, France, 1435-1440. DOI: 10.1109/ICMSE.2006.314255

Etik Beyanı : Bu çalışmanın tüm hazırlanma süreçlerinde etik kurallara uyulduğunu yazarlar beyan eder. Aksi bir durumun tespiti halinde ÖHÜİBF Dergisinin hiçbir sorumluluğu olmayıp, tüm sorumluluk çalışmanın yazar(lar)ına aittir.

Yazar Katkıları : Yazarlar eşit oranda katkı sunmuşlardır.

Çıkar Beyanı : Yazarlar arasında çıkar çatışması yoktur.

Teşekkür : Yayın sürecinde katkısı olan hakemlere ve editör kuruluna teşekkür ederiz.

Ethics Statement : The authors declare that ethical rules are followed in all preparation processes of this study. In case of detection of a contrary situation, ÖHÜİBF Journal does not have any responsibility and all responsibility belongs to the author (s) of the study.

Author Contributions : The authors contributed equally.

Conflict of Interest : There is no conflict of interest between the authors.

Acknowledgement : We thank the referees and editorial board who contributed to the publishing process.
